

De toepassingsmogelijkheden van de Racisme-wet

E. Boutmans *

I. Opzet

1 Bedoeling van deze studie is: zowel voor juristen als voor niet-juristen een bruikbare gids tot stand brengen voor toepassing en interpretatie van de *Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenophobie* (de ph komt uit het Staatsblad) *ingegeven daden*.

Ik wil graag vooraf stellen vanuit welke uitgangspunten ik die studie aanvat. Dat zijn er twee: een maatschappelijk en een juridisch.

A. MAATSCHAPPELIJK

De immigratiegolf van de jaren zestig en zeventig is *onomkeerbaar*. In heel West-Europa, en met name bij ons, zal zij op blijvende wijze de samenleving beïnvloeden. Iedere nostalgie naar een 'blank' Vlaanderen is onrealistisch.

Anderzijds is deze *etnische verscheidenheid* een recent fenomeen, waarmee we nog moeten leren omgaan.

Het kan vanuit twee invalshoeken worden bekeken:

a. *statisch*: dan zal de nadruk vooral liggen op de wrijvingen, de aanpassingsproblemen die aan ieder immigratieverschijnsel van deze omvang verbonden zijn.

b. *evolutief*: het gaat immers om een *bewegend*, veranderend, verschijnsel.

Wat wil ik daarmee zeggen?

Aanvankelijk zijn hier, om economische en demografische redenen, een grote groep *gastarbeiders* ingevoerd: ze waren als tijdelijk produktiemiddelen bedoeld, maar ontpopten zich als mensen. Al vlug werden ze echte *immigranten*, met gezinnen, kinderen, en met een leefpatroon dat – als we het nu specifiek over Marokkanen en Turken hebben – vrij sterk van het Belgische verschilde (Belgisch leefpatroon dat juist in die jaren razendsnelle veranderingen doormaakte!).

De *kinderen* van de eerste groep (de gastarbeiders) zijn géén immigranten meer, want ze zijn voor het grootste gedeelte in België opgegroeid, maar ze hebben nog een sterke, soms enigszins irrealistische band met hun land van oorsprong. Omgekeerd staan ze met méér voeten in de Belgische realiteit, en ervaren ze scherper alle vormen van discriminatie en vijandigheid. Ze komen zowel met hun theoretisch, als met hun feitelijk vaderland in conflict.

De *derde generatie*, hier geboren en getogen, vlot, dikwijls ook thuis, Nederlands sprekend, is nog klein (men realiseert zich echter dat er allerlei tussencategorieën zijn, en ook gemengde huwelijken!), maar over enkele jaren zal ze de meerderheid van de Turkse/Marokkaanse bevolkingsgroep uitmaken: de evolutie van migranten naar *etnische minderheid* zal dan voltrokken zijn.

* Advocaat.

Ieder bewust maatschappelijk ingrijpen moet erop gericht zijn deze ontwikkeling van vreemdeling naar etnische minderheid te ondersteunen, met volle respect notwithstanding voor het ritme dat ieder aankan (anders gezegd: geen gedwongen assimilatie).

Eenmaal die ontwikkeling voltrokken, zal er steeds minder sprake zijn van een aanpassingsproces tussen inheems en uitheems, maar van harmonische verhoudingen tussen meerderheid en minderheid.

Graag zou ik zien dat de racisme-wet een nuttig instrument zou zijn, tot het bereiken van dat doel.

B. JURIDISCH

Juridisch moet ik mij houden aan de bestaande wet en ze toetsen aan de gebruikelijke interpretatiemethodes, waarbij voorop moet staan dat het een *strafwet* is. Strafwetten verdragen geen al te ruime uitlegging, geen analogische interpretatie; ze moeten natuurlijk wel zo uitgelegd worden, als door hun makers is gewild. Voor de meeste juristen mag dat voorgekauwde koek lijken, de neiging bestaat ontegensprekelijk in de samenleving om de Racisme-wet als een zuiver politiek wapen te gebruiken. En ze dan zowat alles te doen veroordelen, waar men zelf tegen is.

Misschien is dat wel *forensisch welzijnswerk*: de lijnen afbakenen waarbinnen strafrecht aan welzijn bij kan dragen.

Waarmee meteen de plaats van deze studie in *Panopticon* is verantwoord.

II. Tekst van de wet

2 Art. 1. Met gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en met geldboete van 26 frank tot 500 frank of met een van de straffen alleen wordt gestraft:

1°. Hij die in de omstandigheden genoemd in artikel 444 van het Strafwetboek (zie nr. 3) aanzet tot discriminatie, haat of geweld jegens een persoon wegens zijn ras, zijn huidskleur, zijn afkomst of zijn nationale of etnische afstamming;

2°. hij die in de omstandigheden genoemd in artikel 444 van het Strafwetboek aanzet tot discriminatie, rassenscheiding, haat of geweld jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan, wegens het ras, de huidskleur, de afkomst of de nationale of etnische afstamming van deze leden of van sommigen onder hen;

3°. hij die in de omstandigheden genoemd in artikel 444 van het Strafwetboek aan zijn voornemen tot rassendiscriminatie publiciteit geeft.

Art. 2. Hij die bij het leveren of bij het aanbieden van levering van een goed of een dienst op een plaats die voor het publiek toegankelijk is rassendiscriminatie bedrijft jegens een persoon wegens zijn ras, zijn huidskleur, zijn afkomst of zijn nationale of etnische afstamming, wordt gestraft met gevangenisstraf van acht dagen tot drie maanden en met geldboete van 26 frank tot 200 frank of met een van die straffen alleen. Dezelfde straffen worden toegepast wanneer de rassendiscriminatie bedreven is jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan wegens het ras, de huidskleur, de afkomst of de nationale en etnische afstamming van deze leden of van sommigen onder hen.

Art. 3. Met gevangenisstraf van 8 dagen tot 6 maanden en met geldboete van 26 frank tot 500 frank of met een van die straffen alleen wordt gestraft hij die behoort tot een groep of tot een vereniging die openlijk en herhaaldelijk rassendiscriminatie of rassenscheiding bedrijft of verkondigt in de omstandigheden genoemd in artikel 444 van het Strafwetboek, dan wel aan zodanige groep of vereniging zijn medewerking verleent.

Art. 4. Met gevangenisstraf van 15 dagen tot een jaar wordt gestraft ieder openbaar officier of ambtenaar, ieder drager of agent van het openbaar gezag of van de openbare macht die een persoon wegens het ras, de huidskleur, de afkomst of de nationale of etnische afstamming, de uitoefening van een recht of van een vrijheid, waarop deze persoon aanspraak kan maken, op willekeurige wijze ontzegt.

Dezelfde straffen worden toegepast wanneer de feiten begaan zijn jegens een groep of een gemeenschap of de leden ervan wegens het ras, de huidskleur, de afkomst of de nationale of etnische afstamming van de leden of van sommigen onder hen.

Indien de verdachte bewijst dat hij heeft gehandeld op bevel van zijn meerderen, in zaken die tot hun bevoegdheid behoren en waarin hij hen als ondergeschikte gehoorzaamheid verschuldigd was, worden de straffen alleen toegepast op de meerderen die het bevel hebben gegeven.

Indien openbare officieren of ambtenaren ervan beticht worden de bovengenoemde daden van willekeur te hebben bevolen, toegelaten of vergemakkelijkt, en indien zij beweren dat hun handtekening bij verrassing is verkregen, zijn zij verplicht de daad in voorkomend geval te doen ophouden en de schuldige aan te geven; anders worden zij zelf vervolgd.

Indien een van de bovengenoemde daden van willekeur is gepleegd door middel van de valse handtekening van een openbaar ambtenaar, worden de daders van de valsheid en zij die er kwaadwillig of bedrieglijk gebruik van maken, gestraft met dwangarbeid van tien tot vijftien jaar.

Art. 5. De instellingen van openbaar nut en verenigingen die op de dag van de feiten sedert ten minste vijf jaar rechtspersoonlijkheid bezitten en zich statutair tot doel stellen de rechten van de mens te verdedigen of rassendiscriminatie te bestrijden, kunnen in rechte optreden in alle rechtsgeschillen waartoe de toepassing van deze wet aanleiding kan geven, wanneer afbreuk is gedaan aan hetgeen zij statutair nastreven.

Wanneer het echter gaat om een misdrijf, bedoeld in de artikelen 1, 1°, 2, eerste lid en 4, eerste lid, en gepleegd tegen natuurlijke personen is de vordering van de instelling van openbaar nut of van de vereniging alleen ontvankelijk als deze laatste aantoonst dat zij de instemming van die personen heeft gekregen.

Art. 6. Alle bepalingen van het Eerste Boek van het Strafwetboek, hoofdstuk VII en artikel 85 niet uitgezonderd zijn van toepassing op de misdrijven omschreven in deze wet.

3 *Art. 444 Sw.* noemt de volgende omstandigheden:

Hetzij in openbare bijeenkomsten of plaatsen;

Hetzij in tegenwoordigheid van verscheidene personen, in een plaats die niet openbaar is, maar toegankelijk voor een aantal personen die het recht hebben er te vergaderen of ze te bezoeken (*o.m. privé-clubs* – E.B.);

Hetzij in om het even welke plaats, in tegenwoordigheid van de beledigde en voor getuigen (*en, niet of* – E.B.).

Hetzij door geschriften, al dan niet gedrukt, door prenten of zinnebeelden, die aangeplakt, verspreid of verkocht, te koop geboden of openlijk tentoongesteld worden;

Hetzij tenslotte door geschriften, die niet openbaar gemaakt, maar aan verscheidene personen toegestuurd of medegedeeld worden.

III. Algemene geest van de wet

4 Het is een zeer *politieke* wet: zelden is bij parlementaire besprekingen zo duidelijk verwezen naar de publieke opinie (met name de grote anti-fascistische en anti-

racistische betoging te Brussel van 20 oktober 1980 is aangehaald¹; ook werd soms man en paard genoemd: fenomenen als V.M.O., Nouvelle Europe Magazine, enz. komen geregeld ter sprake.²

Omgekeerd is uitdrukkelijk ingegaan op voorstellen van buiten het parlement, met name van de (toen nog *Belgische*) Liga voor de Verdediging van de Rechten van de Mens en het MRAX (Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie).³ Aan de oorsprong ligt een voorstel van Ernest Glinne, dat evenwel diepgaand is geamendeerd.

5 Maar de hoofdbron van de wet ligt ontegensprekelijk in het *UNO-Verdrag van 4 maart 1966 inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie* (CERD), dat door België vrij laat geratificeerd werd (9 juli 1975), en nog later, gedeeltelijk, geïmplementeerd door de hier besproken wet. Door dit Verdrag heeft België immers de verplichting op zich genomen om alle vormen van rassendiscriminatie op zijn grondgebied te bestrijden, maar meer bepaald om strafbepalingen uit te vaardigen tegen de verspreiders van rassenhaat en racistische ideeën en tegen de leden van verenigingen die dergelijke propaganda bedrijven. Aangezien in de parlementaire handelingen geregeld naar dat verdrag is verwezen, mag het, met enige omzichtigheid, als een interpretatiebron worden ingeroepen. Het in dit Verdrag opengestelde individuele klachtrecht is door België (nog) niet aanvaard.⁴

IV. Betekenis van enkele termen die in de wet voorkomen

1. DISCRIMINATIE

6 Discriminatie is: niet-geoorloofde differentiatie.⁵

Maar: wanneer is onderscheid tussen mensen geoorloofd? Als het gesteund is op een objectieve en redelijke rechtvaardiging, die te beoordelen is in verband met het doel en de gevolgen van de betreffende maatregel en rekening houdend met de in een democratische samenleving algemeen heersende principes.⁶

1. Zie rapporteur VAN CAUWENBERGHE in de Kamer op 10 februari 1981, Parl. Hand., Kamer, p. 1193.

2. Bernard RENSON, 'Le racisme, la loi et l'opinion publique', R.D.P., 1983, p. 751-752; (Ned. vertaling in T. Vreemd., 1985, nr. 32, p. 3). Zie o.m. rapporteur VAN CAUWENBERGHE in de Kamer, 10 februari 1981, Parl. Hand., Kamer, 1193; de Heer SLEECKX op dezelfde zitting, p. 1197; zie ook het Verslag namens de Kamercommissie, Parl. St., Kamer, 1979, 214, nr. 9, p. 5.

3. L. REMACLE in de Kamer op 10 februari 1981, Parl. Hand., Kamer, 1195.

4. Zie over dit verdrag door GROENENDIJK: 'Betekenis en gebruik van internationale normen inzake rassendiscriminatie' (T. Vreemd., 1986, nr. 40, p. 3) en 'Het individuele klachtrecht' (ibid., 1988, nr. 50, p. 4).

5. MAST (U), Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht, 1981, nr. 447.

6. Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 23 juli 1968 (het Belgisch taal-arrest!), Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiek recht, 1969, p. 228.

Een wezenlijke grondslag van iedere nationale staat is evenwel dat hij onderscheid maakt tussen nationalen en vreemdelingen: *discriminatie* van vreemdelingen is meer regel dan uitzondering.⁷

Het CERD-Verdrag bevat zelfs uitdrukkelijk de bepaling: 'Dit Verdrag is niet van toepassing op vormen van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur die door een Staat die partij is bij dit Verdrag in acht worden genomen tussen onderdanen en niet-onderdanen'. Het UNO-Verdrag gaat dan ook alleen over *rassendiscriminatie* en geeft daarvan een definitie, namelijk: 'elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op grond van ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming.'

Toch staat vast dat onze wet ook de bescherming van niet-Belgen beoogt (er is in de Parlementaire besprekingen haast alleen over vreemdelingen gesproken en anders zou ze trouwens weinig zin hebben).

Wanneer is een onderscheid nu racistisch of xenofobisch, en wanneer is het een loutere toepassing van de nationale soevereiniteit? Als het onderscheid door de overheid zelf in een wet is opgenomen, is het in principe niet discriminatoir; voor zover tenminste die wet niet in botsing komt met (hogere) verdragsrechtelijke normen.⁸ Daarnaast zijn niet alle distincties tussen Belgen en vreemdelingen racistisch van aard; maar zij zijn slechts toegestaan, wanneer er een rationeel verband is tussen nationaliteit en verschil. Dit zal *bewezen* moeten worden: is er geen wettelijk verschil, dan bestaat een vermoeden van willekeur. Een bijzonder geval, de oproep tot gedwongen repatriëring, wordt in nr. 33 besproken.

Positieve discriminatie kan wettig zijn: het CERD-Verdrag staat ze uitdrukkelijk toe (art. 1, 4 en 2, 2).

2. AFKOMST (FRANS: ASCENDANCE)

7 Deze term is uit het CERD overgenomen en berust op een nuance, t.a.v. *afstamming*. Minister van Justitie Moureaux verklaarde in de Kamer dat de term werd ingevoegd om ook het antisemitisme te beteugelen. Het is immers niet altijd mogelijk zich als jood op een bepaalde nationale of etnische afstamming te beroepen.⁹

3. GROEP (IN ART. 3, FRANS: GROUPEMENT)

8 Deze term heeft tot veel discussie geleid in de parlementaire bespreking. Oorspronkelijk stond er ook in het Frans: *groupe*. Terecht werd opgemerkt: 'Aangezien het begrip groep een occasioneel karakter kan hebben, kan dit worden gebruikt als het erom gaat groepen te beschermen, maar niet om ze te vervolgen.'¹⁰ Waarom het

7. De Correctionele Rechtbank van Brussel riep deze grondwettelijke verschillen uitdrukkelijk in ter ondersteuning van de vrij spraak van een aantal DELTA-activisten. Delta komt op tegen de immigratie van niet-Europeanen. (21e kamer, 26 mei 1986; met grotendeels gelijklopende motivering bevestigd door Brussel, 12e K., 4 september 1987. Maar het Hof was toch voorzichtiger, en steunde zich vooral op zwakheid van bewijs. Overigens is cassatie-beroep ingesteld.) Zie ook: H. LOUVEAUX, 'L'affaire Delta', in L'année sociale 1987, n° 2 (Inst. de soc. U.L.B.), p. 131.

8. Zie infra, nr. 33bis.

9. Parl. Hand. Kamer, 1979, nr. 9.-214, p. 23.

10. Door een (onbekend) lid van de Kamercommissie, ibid, p. 35.

– terecht preciezer genoemde – groupement dan niet door *groepering* is vertaald, is een raadsel.¹¹ Hoe dan ook: een groep(ering) verschilt slechts van een vereniging doordat ze geen vaste juridische structuur (statuten) heeft; maar een zekere vrijwillige organisatie en dus gestructureerdheid is wel vereist.

Dat is het verschil met artikel 1, 2° en met art. 2 waar wel degelijk ‘groep’ is bedoeld (Frans: *groupe*). Daar betekent groep gewoon: meer dan één persoon met dezelfde kenmerken.

4. INSTELLINGEN VAN OPENBAAR NUT (ART. 5)

9 Daaronder worden de privaatrechtelijke *stichtingen* verstaan, die rechtspersoonlijkheid hebben op grond van de Wet van 1921 op de verenigingen zonder winstoogmerk en de instellingen van openbaar nut. Bedoeld was in de eerste plaats de (Belgische) Liga voor de Verdediging van de Rechten van de Mens.¹² Het gaat dus niet om publiekrechtelijke instellingen.

V. Overzicht van strafbare gedragingen

1. AANZETTEN TOT RASSENHAAT EN RASSENDISCRIMINATIE (ART. 1, 1° EN 2)

10 a. De onoplettende lezer zal enige moeite hebben om de twee eerste nummers van artikel 1 uit elkaar te houden. Hier volgt daarom een ontleding van 1°; onder b. zal worden uitgelegd wat 2° daaraan toevoegt.

Opdat iemand strafbaar zou zijn op grond van art. 1, 1, is vereist dat de volgende bestanddelen verenigd zijn:

Ten eerste: er moet *aanzetting* zijn tot discriminatie, haat of geweld jegens een persoon. Aanzetting betekent: aansporen, aanhitsen, oproepen tot concrete daden.

Niet bedoeld zijn: loutere *beledigingen* tegen personen. Daarin verschilt de eindtekst van het oorspronkelijke wetsvoorstel van Ernest Glinne, die wel het beledigen van mensen omwille van hun ras, enz. onder de kwalificaties had opgenomen. Nu dit niet behouden is gebleven (zonder veel uitleg overigens), is twijfelachtig of de Brusselse correctionele rechtbank op 20 april 1983¹³ juist heeft geoordeeld toen zij een gemeenteraadslid op grond van dit artikel tot een boete veroordeelde wegens de uitlating – tegen een ander gemeenteraadslid: ‘Sale juif, retourne en Israël’. Het gaat om een randgeval, want tenslotte bestraft de wet ook het aanzetten tot haat – wat niet direct een handeling, maar een gevoel is – en uit de omstandigheden kan

11. Dat woord staat niet in de Grote Van Dale, maar dat is toch geen onfeilbare bron? In de intussen verschenen Van Dale Frans-Nederlands wordt groupement wel degelijk (en in beide betekenissen) prioritair door *groepering* vertaald, en terecht.

12. Zie rapporteur VAN CAUWENBERGHE in de Kamer op 10 februari 1981, Parl. Hand., Kamer, 1193).

13. T. Vreemd., 1983, nr. 24, p. 15. In dezelfde zin besliste de Rechtbank van Charleroi (23 december 1987, gedeeltelijk gepubliceerd in T. Vreemd., 1988, nr. 47, p. 22): de benadeelden waren voor raton gescholden. Maar dit was maar één van de racistische aspecten van de zaak: het ging om een echte strafexpeditie. In het Delta-vonnis (zie noot 7) werd de belediging expliciet verworpen als grond voor veroordeling.

blijken dat wie zoiets op een druk bijgewoonde vergadering roept, wellicht ook het publiek tot haat wil aanzetten, en niet alleen aan zijn eigen woede uiting wil geven. Anders gezegd, beledigingen zullen maar strafbaar zijn, wanneer zij meteen een *aanzetting* tot haat inhouden; openbaarheid is daarvoor een vereiste, maar volstaat niet. Vereist is dat de belediging zich minstens evenzeer tot het publiek, als tot het slachtoffer richt.

Rechtspraak die belediging of scheldwoorden *op zich* als een overtreding van de racismewet beschouwt, kan niet worden bijgetreden. Belediging van individuen is overigens een zelfstandig in het Strafwetboek geregeld delict, overtreding of wanbedrijf, naargelang van de omstandigheden.¹⁴

11 *Haat of geweld*: deze woorden spreken voor zich.

De term *discriminatie* is hierboven omschreven (nr. 6). Het aanzetten tot wettelijk toegestane differentiaties is kennelijk niet strafbaar. De wetgever kan bezwaarlijk bedoeld hebben iemand wegens racisme te veroordelen, die heftig uitvalt – of betogingen organiseert – tegen het verlenen van stemrecht aan ‘gastarbeiders’, aangezien die dat stemrecht sowieso niet hebben!¹⁵

12 Het aanzetten moet plaatshebben in één van de omstandigheden, genoemd in art. 444 van het Strafwetboek (zie nr. 3). Enigszins onjuist samengevat zouden we kunnen zeggen: het aanzetten is maar strafbaar als het in het *openbaar* gebeurt.

13 Tenslotte moet de aanzetting tegen een bepaalde persoon gericht zijn.

Mogelijke voorbeelden (rechtspraak is mij niet bekend): in een postkantoor oproepen om een bepaalde persoon, wegens zijn etnische aard, niet te bedienen, of hem achteraan de rij te laten aanschuiven; oproepen om in een bepaalde winkel niet te kopen, omdat de eigenaar een jood, een Turk, enz. is; eisen dat sociale woningen voortaan niet meer aan Turkse of Marokkaanse gezinnen worden toegewezen; in het openbaar oproepen om geen meerderheidspositie in de Generale toe te spelen aan B., omdat hij een jood is. Maar hier zien we al de delicate aflijning tussen etnische en nationale discriminaties. Is er niet door zéér vooraanstaande Belgen gezegd, dat de Generale nationaal *verankerd* moest blijven, en dat *dus* geen machtspositie mocht toekomen aan een Italiaan? Ik zou dat zomaar geen racisme willen noemen, maar is iemand in staat juist te omschrijven tot waar zo’n onderscheid gewettigd is, en waar de ongeoorloofde discriminatie begint? Zou de Racisme-wet alleen dienen om *kleine* zelfstandigen tegen boycott te beschermen? Of ligt de maatstaf in de *woonplaats* van B.? Zou het strafbaar zijn op te roepen tot uitwinning van een Italiaan die al een aantal jaren in België woont?

14. Art. 448 Sw. en 560, 7°. Belediging tegen een groep is echter niet strafbaar.

15. Minister MOUREAUX in de Kamer op 10 februari 1981, op een zeer uitdrukkelijke vraag van R.A.D.-lid HENDRICK (Parl. Hand., Kamer, 1212). HENDRICK had, demagogisch, maar niet helemaal ten onrechte, de vinger op de wonde gelegd toen hij de contradictie aanstipte die erin bestond de politieke discriminaties te laten bestaan, maar wel mensen strafbaar te stellen die het voor minder belangrijke verschillen opnamen (ibid., 1205).

14 Discriminatie op grond van *geloof en taal*¹⁶ is niet door de wet bedoeld. Taalredenen waren door heel wat, zowel Vlaams-nationale, als extreem-franstalige Kamerleden te berde gebracht; onder verwijzing naar het UNO-Verdrag (dat onderscheid naar taal niet vermeldt) en om politiek nogal voor de hand liggende redenen, werden zij wandelen gestuurd. Maar ook in dat verband zullen de raakvlakken soms delicaat zijn.

Zo vroeg een parlamentslid of de wet zou toelaten dat mensen de toegang tot een café zou worden geweigerd, omdat ze Spaans spreken, of de Islam aanhangen.¹⁷ Antwoord van de Minister: neen, want dat is al te opvallend een dekmantel voor een xenofobe of racistische reactie.¹⁸

Daar zal men het mee eens zijn, maar grensgevallen en grijze zones bestaan. Mogen katholieke scholen een *tolerantiedrempel* voor ... moslems instellen? Zou het strafbaar zijn, daartoe een petitie in te dienen? Wie nee zegt, moet beseffen dat een algemene regel dat katholieke scholen geen muzelmaanse kinderen aanvaarden (of ongedoopte, of protestantse), regel die op grond van de specificiteit van dit onderwijsnet als niet-discriminatoir aanvaard zou kunnen worden, niet blijkt te bestaan.

15 b. Tot hiertoe hebben we het 1° van art. 1 besproken. Paragraaf 2° is daarmee gelijkkluidend, behalve op twee punten:

- de aanzetting tot discriminatie die hier bedoeld is, is niet tegen één persoon gericht, maar tegen een *groep, een gemeenschap* of de leden ervan (dus niet: gooi die Turk eruit, maar gooi alle Turken eruit);

- er is een bijkomende gedraging waartoe niet mag aangezet worden, nl. *rassenscheiding* (*ségrégation*). Vrij logisch: rassenscheiding ten aanzien van één individu is moeilijk denkbaar.

Als ik deze tekst goed begrijp is het strafbaar om aan te zetten tot het invoeren van gescheiden ingangen voor Belgen en niet-Belgen in, b.v. sociale woningblokken; of om bepaalde van die gebouwen niet, en andere wel voor immigranten open te stellen. Nochtans zijn er sociale woningmaatschappijen die dergelijke scheiding toepassen, of minstens een *plafond* hanteren. Wie dat alleen maar *doet*, en anderen er niet toe aanzet, is blijkbaar niet strafbaar.¹⁹ Inderdaad, rassenscheiding vinden we nergens in de wet terug als een strafbare gedraging!

15bis Ook voor deze wet geldt geen 'kunstexceptie', al zal ten aanzien van antisemitische stukken soms een historisch argument kunnen ingeroepen worden: een opvoering van Shakespeares Koopman van Venetië, of tentoonstelling van bepaalde middeleeuwse Kruisigingsvoorstellingen kan bezwaarlijk bestraft worden. De verdediging zal er in zulke gevallen op neerkomen dat niet het aanzetten tot haat de bedoeling was, maar wel het opvoeren van een meesterwerk uit de wereldliteratuur, dat aan de normen van *zijn* tijd tegemoetkwam.

16. RENSON, B., o.c., 740.

17. De Heer MUNDELEER in de Kamer op 10 februari 1981 (Zie Parl. Hand., Kamer, 1206); zie ook de interventie van de Heer STORME in de Senaat op 18 juli 1981, Parl. Hand., Senaat, 2231.

18. Minister MOUREAUX (zie Parl. Hand., Kamer, p. 1210).

19. Dit werd o.m. opgemerkt door de Heer BAERT in de Kamer (10 februari 1981, Parl. Hand., Kamer, 1203).

Nog moeilijker wordt het om de bedoelingen van de auteur te onderkennen, wanneer in een toneelstuk (b.v.) bepaalde personages racistische uitlatingen in de mond gelegd krijgen: kunnen die de auteur/acteur/regisseur worden toegerekend? Dat dit tot delicate beoordelingen aanleiding kan geven, behoeft geen betoog. 'Aanzetten tot haat' enz. vereist echter opzet, zodat de kwade bedoelingen van de auteur bewezen moeten worden.

15ter De loutere ontkenning van de genocide, aangericht door de nazi's is geen aanzetting tot haat of discriminatie. Evenmin is het bezit, of zelfs het vertonen of verkopen van nazistische symbolen (swastika²⁰, eretekens, enz.) op zichzelf strafbaar. De context zal uitmaken of een strafbaar *aanzetten* kan worden bewezen.

15quater Geen wetsbepaling laat toe, kritiek op de staat Israël, zelfs gelijkstelling van het optreden die staat met nationaalsocialistische praktijken, te bestraffen of te verbieden. In Nederland is dat enkele keren gebeurd²¹, maar dan in de context van prenten, waarvan aangenomen werd dat deze voor de staat Israël en *dus* voor de in Nederland wonende joden beledigend waren. Deze gelijkstelling is betwistbaar, maar bovendien is loutere belediging van een volksgroep in ons land niet strafbaar. Het is natuurlijk *mogelijk* dat uit de context blijkt dat een 'antizionistische' daad in feite een aanzetting tot haat tegen joden in het algemeen inhoudt; vervolging is dan wel mogelijk.

2. PUBLICITEIT VERLENEN AAN ZIJN VOORNEMEN TOT RASSENDISCRIMINATIE (ART. 1, 3°)

16 We onderzoeken hierna de voorwaarden tot strafbaarheid op grond van dit lid.

1° Er moet een *voornemen* geuit worden. Hier gaat het dus niet om echte handelingen, maar om het uiten van voornemens. Daarom ook moet het *geuit* zijn. Loutere voornemens blijven immers verborgen, en kunnen uiteraard niet bestraft worden. Anderzijds: een voornemen heeft betrekking op de toekomst. Een openbare bekentenis over in het verleden gepleegde discriminatie kan dus geen aanleiding geven tot toepassing van de racismewet, voor zover die discriminatie zelf niet strafbaar is.

17 2° Het geuite voornemen moet op rassendiscriminatie (in de hierboven omschreven betekenis) betrekking hebben. Niet op rassenscheiding. Wie zijn voornemen uit om één sociaal woningblok aan Belgen (of blanken), een ander aan allochtonen te begeven, is dus blijkbaar niet strafbaar. Anderzijds is iedere rassendiscriminatie bedoeld, niet alleen strafbare. Wie dus aankondigt (b.v. in een krantenadvertentie) dat hij voor een bepaalde functie geen vreemdelingen (of geen negers, of geen joden ...) wil aanwerven (mits die aan de *wettelijke* voorwaarden

20. In Nederland werd dit, in een civielrechtelijk vonnis, als wetsovertreding beschouwd door Rb. Breda (17 december 1984), maar niet door Rb. Alkmaar (15 oktober 1985)(Rechtspraak Rassendiscriminatie, nr. 81 en 104).

21. Eén zo'n procedure eindigde voor de Hoge Raad op 6 december 1983, die het Cassatieverzoek (op formele gronden) verwierp. Zie arrest, conclusie A-G en noot Gem. in Rechtspraak Rassendiscriminatie, nr. 57.

voldoen), of dat hij hun een huis niet wil verhuren, overtreedt de wet. Verder zullen we zien dat deze discriminaties zelf niet strafbaar zijn. Maar ze op voorhand aankondigen is dat dus wel: niet het verhurings- of aanwervingsbeleid wordt bestraft, wel de publiciteit die eraan wordt verleend.

18 3° De uiting moet publiekelijk zijn gebeurd, onder verwijzing naar de omstandigheden van art. 444 (zie supra).

19 Met dit artikel worden vroeger vaak aangetroffen bordjes met opschriften als *interdit aux nord-africains* verboden. Zo'n bordje geeft immers uiting aan een voornemen om geen Arabieren toe te laten.

Onwil om de wet toe te passen blijkt uit een arrest van de Kamer van Inbeschuldigingstelling van Brussel, d.d. 17 februari 1983.²² Een oudstrijder had een bal populaire georganiseerd en op de uitnodiging vermeld: *tout le monde peut venir, sauf les bounouls*. Recente Franse woordenboeken zeggen dat bounoul een scheldwoord voor Arabieren is²³, maar de betrokkene beweerde alleen slecht geklede mensen bedoeld te hebben en het Hof geloofde hem. Het MRAX werd dan ook afgewezen, tegen de vordering in van de Procureur-Generaal overigens. Tja, laten we het een taalkundig meningsverschil noemen en ons onbevoegd verklaren. Trouwens, aldus de Raadkamer in eerste instantie: de verdachte was met een Russische getrouwd, wat zijn goede trouw aantoon!

3. DISCRIMINATIE BIJ DIENSTVERLENING OF LEVERING VAN GOEDEREN (ART. 2)

20 In deze bepaling gaat het om daden, niet om woorden of voornemens. Zij kan toegepast worden, wanneer de volgende elementen *samen* aanwezig zijn:

1. Rassendiscriminatie (zie nr. 1). Een poging, een voornemen of aanzetting tot dergelijke discriminatie ressorteren dus niet onder dit artikel.

2. Bij het leveren of aanbieden van een levering (van een goed of een dienst).

3. De plaats waar het gebeurt moet *voor het publiek toegankelijk* zijn. (Dit begrip is *niet* gelijk aan de verwijzing naar art. 444 Sw.)

21 In zijn verantwoording lichtte Minister Moureaux het artikel als volgt toe: het 'beoogt aan een ieder het recht te verzekeren van toegang tot alle plaatsen en diensten bestemd voor openbaar gebruik (zoals) vervoermiddelen, hotels, restaurants, cafés en vertoningen'.²⁴ Winkels, banken, dancings, bordelen (klachten zijn weinig waarschijnlijk...), zwembaden, sauna's, enz. moeten ongetwijfeld aan het lijstje worden toegevoegd. De praktische toepassing van de wet schijnt zich voor een goed deel op weigering van toegang tot dancings en horecabedrijven toe te spitsen.²⁵

22. T. Vreemd., 1983, nr. 23, 62 (met noot BILMANS).

23. Petit Robert, 1984, p. 205. De Procureur-Generaal haalde nog een ander woordenboek aan.

24. Parl. St., Kamer, 214, van 1979, nr. 4.

25. Voorbeelden: Luik, 11 maart 1988, De Verz., 1988, nr. 48, p. 39; Corr. Dendermonde, 21 oktober 1986, De Verz., 1986, nr. 40, p. 19. Bevestigd door Gent, 10^e kamer, 3 november 1988 (niet gepubliceerd). Ook in Nederland is dit (naast uitdrukkelijk strafbaar gestelde belediging) de meest voortko-

22 De struikelsteen voor heel wat klachten is het derde vereiste.

Weigering een huis of appartement aan een vreemdeling te verhuren valt niet onder de wet: dat zijn immers per definitie geen voor het publiek toegankelijke lokalen. In de parlementaire bespreking is dit uitdrukkelijk vermeld; men vreesde bewijsmoeilijkheden, maar ook dat Belgische huurders zich benadeeld zouden voelen (omdat tegenover hen een weigering niet gemotiveerd hoeft te worden)!²⁶

Hetzelfde gaat, althans volgens de parlementaire stukken, op voor aanwerving en ontslag van het personeel: dat gebeurt niet in een publieke plaats (*nooit?*), zou moeilijk bewijsbaar zijn en ook tegenover Belgen is de werkgever niet tot aanwerving of motivering van weigering verplicht.²⁷

Twee van de meest storende discriminaties die minderheidsgroepen ondergaan, vallen dus buiten de racismewet. Dat is des te minder zinvol, nu ghettovorming en geconcentreerde werkloosheid zelf bijdragen aan een racistisch klimaat.

Daarbij moet gezegd worden dat het *aankondigen* van dergelijke discriminatie (in advertenties b.v.) dikwijls wel strafbaar zal zijn! (zie nr. 17)²⁸, evenals publiekelijk aanzetten ertoe. (zie nr. 15).

23 *Entreegeld* maakt een lokaal niet minder openbaar (bioscopen, theaters, enz.) maar *privé-clubs* (golf, tennis, bar) mogen leden of bezoekers weigeren. Voorwaarde is nochtans dat het om echte privé-clubs gaat, en geen gecamoufleerde openbare inrichtingen. Wie iedereen binnenlaat, zonder bijzondere voorwaarden of lidmaatschapsbewijzen, mag niet discriminatoir optreden op grond van huidskleur, ras, enz.

Publiciteit geven aan z'n voornemen om raciaal te discrimineren, valt zelfs voor echte privé-clubs onder art. 1, 3° (zie nr. 17: art. 444 Sw. sluit clubs in).

24 Ten aanzien van het *bewijs* gelden alle gewone regels. De meest voor de hand liggende procedure is: een klacht bij politie kort na de feiten. Getuigen zullen haast steeds het voornaamste bewijs vormen. Ook de *praktijktest* is in feite een vorm van bewijs door getuigen: een kleurling gaat met een of meer 'normale' Belgen naar een etablissement, waarvan vermoed wordt dat er rassendiscriminatie bedreven wordt. Wanneer de autochtonen zonder problemen binnen kunnen, en de vreemdeling/kleurling geweigerd wordt dan is ongeoorloofde discriminatie op zijn minst waarschijnlijk gemaakt. Weren zoals 'er was teveel volk' of 'we laten alleen leden toe' zijn dan ongeloofwaardig. Tegen dit bewijsmiddel is ten onrechte ingebracht dat het op *provocatie* zou neerkomen. Integendeel: het (toekomstig) slachtoffer wil juist zijn toegang tot een gelegenheid verkrijgen, en dus een strafbaar feit vermijden. Hij zet geenszins aan tot het plegen ervan. De praktijktest is in Nederland

mende casus (Zie een hele reeks beslissingen in POSSEL, A.C., 'Rechtspraak Rassendiscriminatie', 1987, index onder horeca.

26. Minister MOUREAUX aan de Kamercommissie op 22 januari 1981 (Parl. St., Kamer, 214, nr. 9, p. 26).

27. Ibid., p. 25. In het Wetsvoorstel GLINNE was die discriminatoire weigering juist wel opgenomen; op voorstel van de Heer BOURGEOIS werd dit geschrapt.

28. Eric DE DIESBACH (J.T., 1981, p. 681) en in zijn navolging B. RENSON (o.c., p. 744) achten de loutere weigering in tegenwoordigheid van getuigen strafbaar, mits het racistisch motief bewezen wordt.

zeer gewoon en ook in België wordt hij al aanvaard, uiteraard mits de getuigen geloofwaardig lijken.²⁹

4. LID ZIJN VAN OF MEEWERKEN AAN RACISTISCHE ORGANISATIES (ART. 3)

25 Een bijzonder omstreden artikel: voor de enen onaanvaardbaar, omdat het een opiniedelict in het leven zou roepen, voor de anderen het belangrijkste instrument om racistische bewegingen te bestrijden. In het oorspronkelijke voorstel Glinne kwam geen vergelijkbare bepaling voor. De opzet ervan is ontleend aan het UNO-Verdrag, hoewel België op dat punt voorbehoud had gemaakt bij de ratificatie.

Er is een ware procedureslag over deze bepaling gevoerd. Wie de parlementaire debatten er met enkele jaren terugblik op naleest, ontkomt niet aan de indruk dat ernstige kritiek soms onvoldoende serieus werd genomen (Storme, Baert, Vanderpoorten). Anderzijds: de onverdachte tegenstanders van *deze* tekst werden zeker gehinderd door het gezelschap van *Protea*-leden of andere parlementariërs voor wie *iedere* anti-racistische wetgeving een gruwel was (Jorissen, Hendrickx).

26 De technische bezwaren komen verder ter sprake. Het grondwettelijk bezwaar (schending van de vrijheid van vereniging) overtuigt niet. Art. 20 van de Grondwet verbiedt immers ieder *preventieve* maatregel met betrekking tot het recht van vereniging (voorafgaande machtiging tot oprichting of toetreding b.v.). Maar 'het is de burgers niet toegelaten verenigingen met ongeoorloofde oogmerken te vormen'³⁰, en bestraffing achteraf is perfect grondwettig. Art. 11 E.V.R.M.³¹ staat beperkingen aan het verenigingsrecht (en het recht op meningsuiting) toe, voor zover ze bij wet zijn ingevoerd en strekken tot het voorkomen van strafbare feiten, of tot bescherming van de rechten van anderen. Ook daartegen kan het beginsel van een strafbaarstelling van lidmaatschap van racistische verenigingen dus niet zondigen.

27 Op grond van het navolgende, kan geopperd worden dat Senator en Oud-Minister Vanderpoorten wellicht een betere tekst had voorgesteld. Zijn amendement luidde: '... wordt gestraft hij die tot een organisatie behoort waarvan de doelstellingen of activiteiten erin bestaan één der onder artikel 1 en 2 bepaalde daden te plegen'.³²

Maar, er staat wat er staat en daar moeten we het dus mee doen. Wat zijn de vereisten voor strafbaarheid op grond van artikel 3?

1. *Behoren tot een groep of een vereniging of daaraan zijn medewerking verlenen.*

Heroïsche discussies zijn gevoerd over de termen organisatie, groep (te vaag) en vereniging (te eng). Voor niet-juristen zijn die disputen niet altijd interessant: enige

29. Luik, 11 maart 1988, MRAX t. Boon e.a. (T. Vreemd., 1988, nr. 48, p. 39). Het arrest hervormt Corr. Namen, 14e K. 30 januari 1987 (niet gepubliceerd) dat van een 'scène préparée à l'avance' spreekt. Voor Nederland: 'Rechtspraak Rassendiscriminatie', index onder Praktijktest.

30. MAST, Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht, 1981, nr. 520.

31. Zie over de verenigbaarheid met E.V.R.M. en BUPO: BOEREFIJN, I., 'De strijd tegen rassendiscriminatie als beperkingsgrond voor de vrijheid van meningsuiting' (NCJM-Bulletin, 1986, 668).

32. Parl. Hand., Senaat, 24 juli 1981, p. 2278. Zie ook RENSON, B., o.c., 744.

muggenzifterij was er niet vreemd aan. In het Frans staat er nu *groupement* (zie nr. 8).

Hoe dan ook: bedoeld is een groepering van personen (het aantal hoeft niet groot te zijn), op vrijwillige basis, en met een zekere duurzaamheid en structuur. Politieke partijen komen in aanmerking, actiegroepen, sportsociëteiten enz. Grensgevallen zullen er altijd zijn, en die moeten dan maar door de rechtbanken worden opgelost (zoals die rechtbanken al meer dan honderd jaar moeten oordelen over het begrip *bende*). Zo kan een supportersclub een groep(ering) zijn, maar de *toeval* bij een bepaalde wedstrijd aanwezige *X-side* supporters die gezamenlijk racistische slogans roepen, zijn dat niet. Deelnemers aan een eenmalige betoging of vergadering evenmin.

Rechtspersoonlijkheid is niet vereist om als vereniging of groep(ering) te worden aangemerkt.

28 Wie behoort tot een groep, en vooral: wie verleent er zijn *medewerking* aan? De vaagheid van deze termen is terecht bekritiseerd.³³ De bepaling is ontegensprekelijk breed bedoeld, en geen enkel rechtsbeginsel verbiedt dat strafwetten *breed* zijn; vaagheid is daarentegen ongewenst.

Stel dat een racistische vereniging een debat organiseert; ik ga daar naartoe als spreker en verdedig er nadrukkelijk antiracistische opvattingen. Heb ik dan meegewerkt aan de activiteiten van zo'n vereniging? Letterlijk wel, maar geen redelijke interpretatie zal zo ver willen gaan. Zo nodig zal de rechter zijn interpretatietaak moeten vervullen.

In ieder geval is niet bedoeld dat men zelf enige daad van rassendiscriminatie moet hebben gesteld (of zelfs verkondigd); ook wie passief lid is van een hier bedoelde groepering, of wie louter praktische hand- en spandiensten verleent, kan vervolgd worden. Veelal zal de *opportuniteit* van zulke vervolgingen betwijfeld kunnen worden, maar hun wettigheid niet.

29 2. Vereist is dat die vereniging of groep openlijk en herhaaldelijk rassendiscriminatie of rassenscheiding bedrijft of verkondigt.

Dat *openlijk en herhaaldelijk* staat er niet voor de vorm: het is het belangrijkste correctief voor de vaagheid van de termen groep, medewerking en verkondigen. Juist *omdat* een geringe graad van betrokkenheid bij de groep volstaat, is vereist dat die groep zelf een hoge hevigheid aan de dag legt in haar racisme.

Herhaaldelijk is een duidelijke term: één racistische publikatie of activiteit volstaat niet om het lidmaatschap van een groep(ering) als strafbaar te bestempelen.

Openlijk is evenwel minder geslaagd.³⁴ Bedoeld is: kennelijk, onmiskenbaar. In het Frans staat er terecht *manifeste* en niet ouvertement. Lid zijn van organisaties die weliswaar herhaaldelijk, maar slechts vagelijk van een racistisch karakter getui-

33. Vooral door V.U.-senator BAERT: Parl. Hand., Senaat, 10 februari 1981, 1203). Hij noemde de tekst een vacuüm 'wat zowel tot een volkomen ontoepasbaarheid van deze strafrechtsbepaling kan leiden als tot een excessieve toepassing' (Hij hoopte het eerste).

34. Dader van deze onjuiste vertaling schijnt de Heer SUYKERBUYK te zijn. Eerst stond er, terecht, kennelijk! (Volgens senator LALLEMAND, Parl. Hand., Senaat, 24 juli 1981, p. 2271.

gen, is niet strafbaar. Ook hier: vrij grote interpretatiebevoegdheden voor de rechter.

Indien de vereniging statuten heeft, kunnen die bij de beoordeling een rol spelen maar zelden zullen ze zelf een openlijk racistisch karakter hebben. Achter beschaafde statuten zal men zich niet mogen verschuilen, wanneer de echte activiteiten wel onder de wet vallen.

30 De vereniging moet rassendiscriminatie of rassenscheiding bedrijven (of verkondigen), staat er. Is *rassehaat* dan geen grond tot strafbaarstelling? In het amendement-Vanderpoorten (zie nr. 27) werd dat bezwaar opgevangen. Maar ook de huidige tekst schijnt in het licht van de eerste twee artikelen geïnterpreteerd te moeten worden. Dat werd gesuggereerd in het advies van de Raad van State en minister Moureaux verklaarde het uitdrukkelijk³⁵, voorafgaand aan de stemming over het amendement-Vanderpoorten, dat kennelijk (maar niet openlijk...) om die reden werd verworpen. Lidmaatschap van de groep of vereniging is dus strafbaar, van zodra die (herhaaldelijk en onmiskenbaar) een van de delicten pleegt, die genoemd worden in de artikelen 1 en 2.

31 Pleegt of verkondigt! Ook over dit woord is heel wat te doen geweest en ontegensprekelijk is het Franse *prôner* een juistere weergave van wat bedoeld is. De betekenis houdt ergens het midden tussen *aanzetten tot* en *de lof zingen van*. Ook hier vrij grote interpretatiemogelijkheden, maar die worden door de termen openlijk en herhaaldelijk toch ingeperkt. Louter goedkeuren is niet verkondigen; een bijkomend propagandistisch element is vereist. Een groepering die de mening uitspreekt dat de Zuidafrikaanse rassenwetten behartenswaardig zijn, overschrijdt de ondergrens van de wet niet. Maar wanneer zij (openlijk en herhaaldelijk) de invoering van soortgelijke wetten in Europa aanprijst doet ze dat wel. Daar ligt juist het onderscheid met een opiniedelict, als is het een *smal* verschil.

32 Het verkondigen moet *bovendien* gebeuren 'in de omstandigheden genoemd in art. 444 van het Strafwetboek' (zie nr. 3). Daaruit volgt o.m. dat racistische publicaties, waarvan de auteurs als zodanig dikwijls onvervolgbaar zijn (zie nr. 56 e.v.) tot bewijs kunnen dienen van het kennelijk racistisch karakter van een groep (die ze uitgeeft). In zo'n geval is vervolging mogelijk van de auteurs, verspreiders, drukkers, enz. – zonder dat dit op de notie drukpersdelict stuit: zij worden immers niet voor de publicatie, maar voor hun medewerking aan een groepering vervolgd.³⁶

33 Wat met een organisatie die de *gedwongen* terugkeer van niet-Europese *gastarbeiders* naar hun land bepleit? De middelen en argumenten, waarmee dat gebeurt zullen dikwijls moeilijk te onderscheiden zijn van aanzetting tot geweld of haat, zeker nu een deel van de betrokkenen intussen Belg is geworden. Hoe moet een jonge Marokkaan, die nooit in *zijn* land geweest is, dat anders aanvoelen? En hoe zou zo'n terugkeer anders dan met geweld tot stand kunnen komen? Dat zou een grond tot strafbaarstelling kunnen opleveren, maar dat is een beoordeling van feitelijke

35. Senaat, 24 juli 1981, Parl. Hand., 2281.

36. Corr. Brussel, 21^e K., 26 mei 1986 inz. MRAX t. Conti (Delta).

nuances. Zo werd in Nederland op deze rechtsgrond zowel strafrechtelijk als administratief opgetreden tegen de 'Volksunie' van Glimmerveen, en diens klacht bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens werd onontvankelijk verklaard door inroeping van art. 17 van het E.V.R.M. (anti-totalitaire clausule).³⁷

M.i. rijst nog een andere vraag: het vierde Protocol bij het E.V.R.M., door België geratificeerd (niet door Nederland), verbiedt *collectieve uitzetting* van vreemdelingen. Vreemdelingen die hier een wettig en in de tijd onbepaald verblijfsrecht hebben, kunnen bijgevolg, ongeacht hun nationaliteit³⁸, alleen op individuele gronden worden uitgewezen (strafbare feiten, schending van de openbare orde). Openlijk en herhaaldelijk *verkondigen* dat een naar etnische afkomst bepaald deel daarvan (de niet-Europeanen, of de Turken, Marokkanen enz; op Zwitsers, Amerikanen enz. heeft de oproep bij mijn weten gewoonlijk geen betrekking, en dat zijn toch ook geen E.E.G.-ers) collectief weg moet, is een aanzetting tot discriminatie. Weliswaar werd dit standpunt in de DELTA-zaak verworpen maar het 4de Protocol is daarbij niet ter sprake gekomen – en in het algemeen was de bewijsvoering blijkbaar nogal zwak.³⁹

5. RECHTSKRENKING DOOR AMBTENAREN (ART. 4)

34 Deze bepaling heeft, zowel bij de voorbereiding van de wet als nadien, weinig aandacht gekregen. Zij vormde art. 1 van het oorspronkelijk wetsvoorstel Glinne, en was bestemd om als art. 151bis in het Strafwetboek te worden opgenomen.

De tekst is voor een deel afgeschreven van art. 151 e.v. (met name de tamelijk overbodige bepalingen over bevel van hogerhand, valsheid, enz.). Hij is toepasselijk op ambtenaren in de ruimste zin van het woord, voor zover ze in de uitoefening van hun functie optreden.

35 Welke rechten en vrijheden zijn bedoeld? Mijns inziens: alle denkbare, die tot ons positief recht behoren, en waarop de betrokkene normaal aanspraak kan maken. (Bij betwisting zal er meestal geen willekeur zijn). Zo heeft een vreemdeling geen stemrecht; weigering hem te laten stemmen is natuurlijk niet strafbaar. Volgens B. Renson⁴⁰ zouden alleen de in art. 151 Sw. genoemde rechten en vrijheden bedoeld zijn met andere woorden: de door de grondwet gewaarborgde. Maar sinds 1830 zijn een hele reeks rechten tot stand gekomen, die (nog?) niet in de Grondwet zijn vastgelegd. M.i. laat geen enkele bepaling van de racisme-wet toe, te besluiten dat die rechten hier niet bedoeld zijn. Zeker, art. 151 heeft model gestaan, maar het is niet *letterlijk* overgenomen: juist de passage 'door de Grondwet gewaarborgd' is weggelaten. In de parlementaire geschiedenis had de Heer Vanderpoorten zelfs geopperd het (toen voorgestelde) art. 151bis zonder meer weg te laten, omdat het overbodig was: Glinne verzette zich daar hevig tegen.⁴¹ Verder lezen we nog in het Verslag Van Cauwenberghe: 'Eén van de waarborgen die aan de vreemdelingen in

37. Zie in Rechtspraak Rassendiscriminatie de beslissingen van de Hoge Raad van 24 juni 1975 (nr. 3) en 7 mei 1985 (nr. 91) en van de E.C.R.M. van 11 oktober 1979 (nr. 12).

38. Alleen gelden voor E.E.G.-burgers nog ruimere normen.

39. Zie noot 7.

40. O.c., p. 746 (zie noot 2).

41. Zie het Verslag van rapporteur VAN CAUWENBERGHE, p. 16.

elk geval moet worden toegekend, bestaat erin dat hij (*sic*) niet wordt gediscrimineerd wanneer hij opkomt voor zijn rechten tegenover ambtenaren enz.' Opnieuw: geen sprake van grondwettelijke rechten.

36 De wet vereist dat de weigering *willekeurig* is. Dat woord – waarvan de interpretatie in ieder bijzonder geval weer aan de rechter moet worden overgelaten – houdt in: opzettelijk en zonder een redelijke (wettelijke) grondslag. Wanneer de ambtenaar de wet verkeerd toepast, omdat haar tekst onduidelijk is, en zonder de bedoeling de vreemdeling (of kleurling, of jood) te benadelen, is er geen willekeur voorhanden.

37 Als *voorbeelden* kunnen gelden (steeds mits het motief van racistische aard is, zie de tekst van art. 4):

- weigering van werkloosheidsuitkeringen aan vreemdeling die door de wet daarvan niet is uitgesloten, en die aan de toekenningsvoorwaarden voldoet (het opzet zal bewezen moeten worden, b.v. wanneer onbeschikbaarheid voor de arbeidsmarkt wordt aangevoerd);
- weigering kinderbijslag uit te keren, aan een buitenlands gezin dat aan de wettelijke voorwaarden voldoet;
- een ambtenaar van de burgerlijke stand weigert een huwelijk te sluiten of af te kondigen, omdat een van de verloofden kleurling of vreemdeling is;
- een schoolhoofd (van rijks- of gemeentelijk onderwijs) weigert een kind in te schrijven, dat aan de toelatingsvoorwaarden voldoet;
- een eredienst in een moskee verhinderen, wat zowel schending van de vrijheid van vergadering, als van eredienst inhoudt (is maar een inbreuk op de racisme-wet, mits het op etnische gronden gebeurt, (onwettig is het alleszins!) (wat maatregelen omtrent de *openbare weg* niet uitsluit);
- weigering van een bouwpremie of bouwvergunning; van een subsidie, die wettelijk niet aan Belgen is voorbehouden;
- weigering een vreemdeling in te schrijven in de bevolkingsregisters⁴², ofschoon hij zijn werkelijk verblijf in de gemeente heeft (de Wet van 28 juni 1984 toont aan hoe precair een recht of een vrijheid is: sinds haar afkondiging kan de regering niet-E.E.G.-vreemdelingen verbieden zich in een bepaalde gemeente te vestigen! In *andere* gemeenten blijft weigering van inschrijving evenwel een strafbare daad van willekeur).

38 Zowel individuele ontzeggingen (eerste lid) als collectieve (tweede lid) worden bedoeld. Zo zou de ontzegging van toegang tot een park, een deel van de openbare weg enz. aan vreemdelingen strafbaar zijn (terwijl dit niet noodzakelijk onder art. 2 zou vallen: toegang tot een park is niet direct een dienst; toegang tot een commerciële inrichting heeft daarentegen altijd met levering van goederen of diensten te maken).

42. DE DIESBACH, E., 'La loi sur le racisme et la xenophobie', J.T., 1981, p. 682.

39 Lid 3 e.v. van art. 4 zijn, zoals vermeld, uit het Strafwetboek afgeschreven. Het gaat om een toepassing van het *Befehl ist Befehl*-principe, waaraan de jurisprudentie dan ook de beperking toevoegt: 'mits het bevel niet klaarblijkelijk onwettig is'.

We bespreken deze bepalingen hier niet verder: ze maken de wet nodeloos ingewikkeld en betreffen slechts de vraag wie bestraft kan worden, niet wat strafbaar is.

Het laatste lid gaat over een specifiek geval van valsheid in geschrifte dat voor onze studie evenmin van veel belang is.

VI. Algemene strafrechtelijke regels

40 Op strafrechtelijk gebied zijn de bepalingen van de wet bewust mild gehouden: straffen met een maximum van drie of zes maanden zijn veel lager dan b.v. voor diefstal, slagen, bezit van drugs, enz.

Gevangenisstraffen zullen in de praktijk haast nooit worden uitgesproken, tenzij de inbreuken op deze wet met andere gepaard gaan.

Alle boetes worden met opdecimen verhoogd (x60).

De verjaringstermijn is 3 jaar; voor schorsing en stuiting gelden de gewone regels.

41 Ingevolge art. 6 zijn de algemene regels van het Strafwetboek van toepassing.

Daaruit volgt o.m.

- dat de rechter *verzachtende omstandigheden* kan aannemen; in dat geval kan de boete zakken tot één frank (x60); de eventuele gevangenisstraf tot één dag;
- dat meerdere feiten in één keer bestraft kunnen worden (b.v. slagen en aanzetting tot rassehaat; of verschillende racistische handelingen); in dat geval wordt maar één straf uitgesproken, maar die kan hoger zijn dan het wettelijk maximum voor één feit (maximum het dubbele).

42 Bij veroordeling is *verbeurdverklaring* verplicht van:

1° de zaken die het voorwerp van het misdrijf uitmaken, en die welke gediend hebben of bestemd waren tot het plegen van het misdrijf, wanneer zij eigendom van de veroordeelde zijn;

2° de zaken die uit het misdrijf voortkomen.' (art. 42 Sw.)

Zo zullen de bordjes 'verboden voor vreemdelingen' verbeurd verklaard kunnen worden, evenals racistische tekeningen, enz. Drukwerken zullen meestal buiten schot blijven (zie nr. 56, e.v., maar ook nr. 32).

43 *Poging* tot overtreding van de Racisme-wet is niet strafbaar (art. 53 Sw.).

Alle hierboven omschreven elementen moeten dus voltrokken zijn. Zo is b.v. de *aanvraag* om lid te worden van een vereniging of groep niet strafbaar.

44 *Deelneming*. Ingevolge art. 66-67 Sw. zijn niet alleen de directe daders strafbaar, maar ook hun helpers of medeplichtigen.

In het algemeen is dat iedereen die *bewust* geholpen heeft bij het plegen van een delict.

Nu de delictsomschrijving van sommige bepalingen heel ruim is, moet het opzet duidelijk bewezen zijn. Voorbeeld van medeplichtige: de exploitant van een hore-

ca-onderneming, die de buitenwipper of barman opdracht heeft gegeven om bediening van vreemdelingen of kleurlingen te weigeren.

45 *Ontzetting* uit burgerrechten kan niet uitgesproken worden; beroepsverbod (een dranksluiterijverbod b.v.) evenmin.

46 *Voorlopige hechtenis* is theoretisch mogelijk (zolang daartoe een mogelijke straf van drie maanden volstaat; dit zal binnenkort wellicht gewijzigd worden).

47 Belg (of blank) zijn is geen voorwaarde voor strafbaarheid. Een vreemdeling of lid van een etnische minderheid, die zelf daden stelt, zoals die in de racismewet omschreven zijn, kan vervolgd worden. (Maar iemand een *racist* noemen⁴³ is hooguit een belediging; het is zeker geen aanzetting tot rassehaat).

Anderzijds geldt de wet alleen voor feiten die *in België* zijn gepleegd. Wie in een ander land racistisch handelt, moet zich eventueel daar verantwoorden.

Nochtans kan de betrokkene in België worden vervolgd op twee voorwaarden:

a. het feit moet ook strafbaar zijn in het land waar het gepleegd is (de meeste ons omringende landen hebben gelijksoortige wetten, maar de kwalificaties moeten elkaar dekken);

b. de dader (of minstens één van hen) moet de Belgische nationaliteit hebben.

Wanneer in dat geval (feit gepleegd in het buitenland) het slachtoffer een vreemdeling (niet-Belg) is, moet die eerst klacht hebben ingediend, ofwel moet de overheid van de staat waar het feit gepleegd is, België verzocht hebben tot vervolging over te gaan.

48 In het wetsvoorstel Glinne was *publikatie* van de veroordeling als straf opgenomen. Dit is in de uiteindelijke tekst niet behouden.

49 De *ontbinding* of het verbod van racistische verenigingen of organisaties bestaat niet als straf. De rechtbank kan alleen *personen* veroordelen wegens hun deelname aan dergelijke organisaties. (Ook in de privé-militiewet is dat zo).

Nochtans, indien de organisatie de rechtsvorm heeft van een vereniging zonder winstoogmerk, zou de *burgerlijke* rechtbank de ontbinding ervan kunnen uitspreken (art. 18 Wet 27 juni 1921).

Dit zou geëist kunnen worden door een lid van de vereniging, een belanghebbende derde of het openbaar ministerie, telkens wanneer de V.Z.W. 'de wet of de openbare orde ernstig schendt'.

Een strafrechtelijke veroordeling is geen voorwaarde tot ontbinding maar het spreekt vanzelf dat een veroordeling van leden op grond van art. 3 van de Racismewet daartoe voldoende bewijs zal leveren.

De ontbinding belet de vereniging evenwel niet om in feite voort te werken, maar zij verliest de rechtspersoonlijkheid en haar vermogen wordt vereffend.

43. De zaak Simonet (klacht door de Oud-Minister), schijnt daarop neer te komen. Ik heb het vonnis evenwel niet kunnen vinden.

VII. Een bijzondere bevoegdheid voor particuliere rechtspersonen

50 Groot tumult is er in de Kamers geweest over art. 5. Principe in ons rechtsbestel is immers dat alleen het openbaar ministerie of de rechtstreeks benadeelde particulieren de strafvordering in gang kunnen zetten.

Burgerlijke-partijstelling door verenigingen op louter principiële gronden is dan ook altijd afgewezen.⁴⁴

De Racisme-wet laat nu bepaalde rechtspersonen toe om:

a. zich voor de Onderzoeksrechter burgerlijke partij (B.P.) te stellen en daardoor een gerechtelijk onderzoek uit te lokken, ook als de Procureur des Konings daartoe het initiatief niet wil nemen;

b. mensen rechtstreeks voor de correctionele rechtbank te dagvaarden met of zonder voorafgaand politie-onderzoek op initiatief van de Procureur des Konings;

c. zich, eenmaal de Procureur des Konings een proces heeft ingesteld, als B.P. te voegen.

De vereniging of instelling (zie nr. 9) behoeft geen eigen schade te bewijzen. Het louter feit dat 'afbreuk is gedaan aan hetgeen zij statutair nastreven' volstaat.

Anderzijds geldt deze uitzonderlijke bevoegdheid niet voor *andere* delicten (b.v. slagen, gewone belediging, vandalisme enz.).

Ten tijde van de goedkeuring van de wet ging het, voor zover bekend, uitsluitend om de (Belgische) Liga voor de Verdediging van de Rechten van de Mens, en de Beweging tegen Racisme, Antisemitisme en Xenofobie, die ook uitdrukkelijk in de parlementaire bespreking zijn genoemd.⁴⁵

Andere verenigingen kunnen evenwel optreden, mits zij sinds ten minste vijf jaar rechtspersoonlijkheid hebben (op de dag van de *feiten*, niet van de rechtsvordering).

Vanzelfsprekend moeten hun statuten de bekommernis om de bestrijding van racisme, of om de verdediging van de rechten van de mens, omvatten.

De rechtspersoonlijkheid moet verworven en behouden blijven, volgens de technieken die in de wet op de V.Z.W. en de instellingen van openbaar nut zijn vastgelegd. Het zou niet de eerste keer zijn dat vorderingen onontvankelijk worden verklaard omdat een vereniging b.v. haar jaarlijkse ledenlijst niet heeft gedeponneerd.⁴⁶ (Verdere bespreking valt buiten het kader van deze tekst)

51 Noteer dat voor het overige de gewone regels toepassing vinden. Bijgevolg is de B.P. gehouden een borgsom voor de gerechtskosten te storten, wanneer zij de zaak in gang zet.⁴⁷

Zij kan in beroep gaan tegen een beslissing tot buitenvervolginstelling, genomen door de Raadkamer. De Kamer van Inbeschuldigingstelling kan in dat geval

44. Cass., 9 december 1957, Pas., 1958, I, 375.

45. Verslag VAN CAUWENBERGHE, p. 31.

46. MRAX moest dit ondervinden (Zie Corr. Brussel, 21^e K., 26 mei 1986 inz. Conti (Delta-zaak) en ook VOCOM (zie nr. 59).

47. Zie de trefwoorden 'consignatie van de burgerlijke partij' en 'consignatie van de rechtstreekse dagende partij', beide door A. VANDEPLAS in de reeks Strafrecht en Strafvordering.

de verdachte(n) naar de correctionele rechtbank verwijzen, zelfs wanneer het Openbaar Ministerie geen beroep heeft aangetekend.⁴⁸

Anderzijds, wanneer de K.I. het rechtsmiddel afwijst, *moet* zij de B.P. tot een schadevergoeding veroordelen aan de verdachte.⁴⁹

Indien de correctionele rechtbank de verdachte vrijspreekt, *kan* zij op diens verzoek de B.P. tot schadevergoeding veroordelen (art. 191 Sv.).

De B.P. kan tegen de vrijspraak beroep aantekenen maar, wanneer het openbaar ministerie ze daarin niet bijtreedt, heeft dit beroep geen gevolgen op strafgebied (veroordeling van verdachte is dan niet meer mogelijk; wel een principiële schuldigverklaring met toekenning van schadevergoeding aan de B.P. of minstens afwijzing van de tegen die partij in eerste aanleg uitgesproken schadevergoeding).

52 Verder (zie nr. 67) wordt vermeld dat de benadeelde de publikatie van het vonnis kan vragen bij wijze van vergoeding. Wellicht moet aanvaard worden dat ook de hier bedoelde rechtspersonen die bevoegdheid hebben. De rechtbank blijft overigens vrij in de beoordeling van dit verzoek. Het gaat immers niet om een *straf* maar om een maatregel van burgerlijk herstel.

53 Zoals in art. 5 staat, kan de rechtspersoon alleen optreden met *instemming* van het slachtoffer, voor zover het om daden van individueel racisme gaat.

Vereist is instemming voor het instellen van de vordering; latere intrekking van de goedkeuring blijft zonder gevolg.⁵⁰

Het toestemmingsvereiste is enigszins in contradictie met het doel van de bijzondere bevoegdheid: 'De slachtoffers van discriminatoire handelingen zijn vaak in een marginale positie gedrongen en durven geen klacht indienen uit schrik voor nog meer discriminatie'.⁴⁷

Het verschil met een gewone burgerlijke-partijstelling is niet zeer groot als het slachtoffer toch zijn (schriftelijke) instemming zal moeten geven.

54 Hoewel bij de bespreking alleen is gehandeld over optreden voor de strafrechtbank, beperkt de wet de vorderingsbevoegdheid van rechtspersonen daar niet toe. Zij zullen dus ook de bevoegdheden kunnen uitoefenen die in hoofdstuk IX besproken worden.

VIII. Politieke en drukpersdelicten

55 De Grondwet onttrekt kennisneming van politieke en drukpersmisdrijven aan de bevoegdheid van de gewone rechtbanken en wijst ze toe aan de jury (Hof van Assisen). Racisme is (vaak) politiek geïnspireerd. Wil dat zeggen dat vervolgingen

48. Cass., 7 november 1979, R.W., 1979-80, 2441.

49. Art. 136 Sv.; Cass., 4 september 1956, Pas., I, 1304; Arr. Cass., 1956, 971.

50. Uitdrukkelijke verklaring van minister MOUREAUX in de Kamer op 10 februari 1981 (Parl. Hand., Kamer, 1211). JACQUEMIN, J.M., 'La loi du 30/7/1981 etc' in L'année sociale 1987, n° 2, p. 123 (Institut de sociologie, U.L.B.).

tegen overtreders van de racisme-wet om die reden altijd voor het Hof van Assisen gebracht moeten worden?

Neen. Behalve enkele delicten die door de wet zelf als politiek worden aangemerkt, wordt maar naar het Hof van Assisen verwezen voor feiten die een directe aanslag uitmaken op de politieke instellingen; de rechtspraak heeft het begrip politiek misdrijf praktisch tot nul gereduceerd.⁵¹ Een politiek *motief* volstaat niet.

56 De categorie *drukpersmisdrijven* is heel wat belangrijker.⁵²

Een eerste vereiste is natuurlijk: een strafbaar feit. Wat niet strafbaar is, kan ook geen persdelict zijn.

Het tweede, en hoofdkenmerk, is: een *gedachte*, waarvan de uiting strafbaar is. We zullen in de volgende paragrafen merken, dat dit het meest omstreden aspect van de definitie is.

Het derde kenmerk is: het misdrijf moet *door middel van de drukpers* zijn gepleegd. Pers staat hier voor een technisch procédé, niet voor media of journalistiek. Romans, pamfletten, tijdschriften of kranten vallen dus alle onder het begrip 'drukpers'.

In de negentiende eeuw was de drukpers het enige massacommunicatiemiddel. De vraag is dan ook gerezen of de grondwettelijke bepaling niet naar haar doel geïnterpreteerd moet worden, en of ook film, radio en televisie niet als 'drukpers' moeten worden beschouwd. Er zijn rechterlijke beslissingen in die zin, maar toch is dit niet de gevestigde rechtsopvatting. Wie op film of televisie een inbreuk op de racisme-wet pleegt, kan voor de correctionele rechtbank worden gedaagd.⁵³

Voorbeeld van een persdelict: een racistische liedtekst op een platenhoes. Niet vervolgbaar, tenzij voor het Hof van Assisen. Géén persdelict: het lied over de radio uitzenden!

57 Wat met de hand wordt geschreven, ongeacht in hoeveel exemplaren, is niet gedrukt. Te letterlijk moet de term drukpers dan ook weer niet worden begrepen: ook stencil, fotokopie en dergelijke technieken worden als 'druk' beschouwd.

Dus: het in meer dan één exemplaar gefotokopieerde handschrift is wel een 'drukwerk'. Eén exemplaar volstaat niet.

Aan het drukwerk moet reële openbaarheid zijn gegeven. Zo is zelfs geschreven dat toezending aan verschillende personen onder gesloten omslag geen publikatie zou zijn. Dat zou inhouden dat aanzetting tot rassenhaat in zo'n druksel geen persdelict zou zijn. Waarom een tijdschrift meer bescherming verdient wanneer het goedkoop wordt verzonden, dan wanneer het als brief wordt opgestuurd, is evenwel niet meteen duidelijk.

58 Men ontkomt niet aan de kwalificatie persmisdrijf door voor te houden dat aanzetten tot haat of racisme geen *mening* is. Die opvatting is door hoven en banken in

51. Zie VANHOUDT-CALEWAERT, Belgisch Strafrecht, II, nrs. 567 e.v. Bedoeld is hier niet het begrip politiek misdrijf als beletsel voor uitlevering. Dit is aanzienlijk breder.

52. Dit is uiteraard geen exhaustieve studie van het begrip. Zie o.m. VANHOUDT-CALEWAERT, Belgisch Strafrecht, II, 588 e.v.

53. Cass., 9.12.1981, J.T., 1983, 133.

pornografiezaken steevast verworpen. Zij weigeren zich over het zedeloze van een tekst uit te spreken, omdat de vraag *mening of niet*, een onderzoek naar de inhoud van de tekst meebrengt. Zeggen dat iets géén opinie inhoudt, is ook een beoordeling. *Schrijvers* kunnen dus alleen voor het Hof van Assisen worden gebracht.

59 Een tweede betwisting gaat over *afbeeldingen* (foto's, prenten, tekeningen, cartoons...). Het Hof van Cassatie heeft altijd geoordeeld dat alleen een tekst gedachten kan bevatten: afbeeldingen niet! Wie een cartoon afdruckt, die racistisch wordt geacht (in de zin van deze wet), kan dus voor de correctionele rechtbank worden gedaagd.

Nu zijn (ook weer in pornografiezaken) heel wat betwistingen gerezen over publicaties, die zowel uit woord als uit beeld bestaan. Het criterium is: wanneer de tekening op zichzelf strafbaar is, is er geen persdelict en is vervolging mogelijk; ontleent ze haar strafbaarheid aan een combinatie met tekst (onderschriften, tekstballon, context), dan is alleen het Hof van Assisen bevoegd.⁵⁴ Indien èn de afbeelding (afzonderlijk beschouwd), èn de tekst verdacht zijn, dan wordt soms aanvaard dat een tot de beelden beperkte vervolging wordt ingesteld voor de correctionele rechtbank...

Veel rechters en juridische publicisten vinden dat een onmogelijke redenering maar ze blijft tot op heden overeind.

60 Is een zaak eenmaal als (mogelijk) drukpersdelict te beschouwen, dan heeft dat nog drie belangrijke gevolgen.

Eerste gevolg: *voorlopige hechtenis* is niet mogelijk. (Andere onderzoeksmaatregelen, zoals huiszoeking of inbeslagneming wel.)

Tweede gevolg: de *getrapte aansprakelijkheid* treedt in werking als afwijking op de normale regels van medeplichtigheid. De Grondwet zegt namelijk (art. 18): 'Wanneer de schrijver bekend is en zijn woonplaats in België heeft, kan de uitgever, de drukker of de verspreider niet worden vervolgd.'

Die bepaling wordt uitgelegd als een rangorde van vervolging: eerst de schrijver, kent men die niet (of woont hij buitenslands), dan de uitgever; is die niet bekend, dan de drukker en pas in laatste instantie de verspreider. Normaal moet die *altijd* buiten schot blijven, want de vermelding van auteur of drukker is wettelijk verplicht.⁵⁵

De getrapte aansprakelijkheid geldt niet alleen op strafgebied, maar *ook voor de burgerlijke rechtbanken*.

Derde gevolg: de benadeelde heeft geen mogelijkheid tot rechtstreekse dagvaarding voor de strafrechtbank. (Dus *ook* niet de uitzonderlijk bevoegd verklaarde rechtspersonen).

61 Over de mogelijkheid tot *inbeslagneming* (tijdens het onderzoek, dus niet als straf) van strafbare drukwerken bestaat verschil van mening. Sommigen oordelen

54. Toepassing in een racisme-zaak: Brussel, 8^e K., 2 oktober 1985, inz. B'Nai Brith en MRAX t. Patoux, e.a. (niet gepubliceerd). Het arrest volgde op een vrijspraak door Corr. Brussel, 30 mei 1984.

55. Art. 299 Sw.

dat dit geen preventieve maatregel is⁵⁶, omdat hij per definitie het vooraf bestaan van een (beweerd) strafbaar feit veronderstelt. Dit gaat zeker op voor inbeslagname van enkele exemplaren, maar niet van de volledige oplage. Anderen vinden een dergelijke maatregel dan ook ongrondwettig⁵⁷, en ik deel hun mening.

62 Omgekeerd, als geoordeeld wordt dat niet een pers-, maar een 'gewoon' delict ter sprake komt (voorbeeld: racistisch geachte *afbeeldingen*), dan kunnen alle medeplichtigen worden vervolgd en tot schadevergoeding veroordeeld. Voorlopige hechtenis is dan mogelijk (voor zover aan de andere voorwaarden is voldaan, wat zelden het geval zal zijn); inbeslagname van de hele oplage eveneens.

63 De conclusie is, dat strafrechtelijk optreden tegen een racistisch boek of pamflet zelden doenbaar is (aan een assisenproces valt niet te beginnen). Daarom is het in België mogelijk ongestoord *Mein Kampf* te verspreiden. Dat is hinderlijk, maar het is de prijs die we betalen voor een efficiënte bescherming van de persvrijheid. Het lijkt me niet wenselijk die garanties wegens de opkomst van racistische tendensen op te geven.

IX. Andere dan strafrechtelijke toepassingen

64 De draagkracht van het strafrecht moet niet overroepen worden. Wat strafbaar is, is evenwel ook *onrechtmatig* en dat heeft gevolgen in andere rechtstakken. Wat volgt is een summiere bespreking van mogelijke acties.

65 Het meest voor de hand ligt een burgerlijke vordering tot herstel van geleden nadeel, waartoe art. 1382 e.v. B.W. de rechtsgrond bieden. Een dergelijke eis kan voor de strafrechter worden gebracht, samen met de strafvordering, maar evengoed voor de burgerlijke rechter, wanneer een strafproces niet opportuun wordt geacht of niet mogelijk is (persdelict, verjaring, parlementaire onschendbaarheid). Bovendien heeft de burgerlijke rechter ruimere bevoegdheden op dit gebied, en kan hij soms ook als onrechtmatig beschouwen wat niet noodzakelijk strafbaar is.

66 Soms zal een inbreuk op de wet bewijsbaar materiële schade hebben opgeleverd (weigering van uitkering⁵⁸, verlies van een groot contract, enz.); die zal dan volgens de gewone regels begroot worden. Veelal zal de schade onstoffelijk (*moraal*) zijn. Het is gebruikelijk dan een symbolische frank toe te kennen, maar ruimer geldelijk herstel is niet ongewoon: de rechter zal, binnen de grenzen van eis en verweer, naar redelijkheid oordelen: zo kende de rechtbank te Dendermonde 15.000 frank toe wegens weigering van toegang tot een dancing. Dit werd in beroep herleid tot 1 frank omdat het 'nagestreefde dancingbezoek vrijwel onmiddellijk na de

56. MAST, Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk Recht, nr. 499.

57. BREWAEYS, 'Overheidsensuur en uitingsvrijheid', in Persvrijheid, omroeprecht en nieuwe media, Tegenspraak cahier, nr. 3 (1987), p. 22; VOORHOOF en BAERT, 'Rechter en persvrijheid', Tegenspraak, 1984/2, 14.

58. Meestal is beroep bij de arbeidsrechtbank mogelijk tegen de administratieve rechtshandeling in kwestie.

feiten in een andere gelegenheid uitgeoefend had kunnen worden, waar ze meer welgekomen waren.⁵⁹

67 Ook herstel in meer *specifieke* is mogelijk, b.v.:

- publikatie van het vonnis of van een gerechtelijk bericht, wanneer dat de krenking van de eer of de trots kan verhelpen;
- bevel om een kind alsnog in een school in te schrijven, of een gezin in de bevolkingsregisters;
- bevel om eiser in de toekomst wèl tot een bedrijf, dancing, enz. toe te laten.

Dergelijke maatregelen hebben het voordeel dat zij verdere discriminaties voorkomen; ze kunnen gepaard gaan met de oplegging van een dwangsom (bedrag dat de veroordeelde aan de benadeelde zal moeten betalen, wanneer hij het vonnis toch niet naleeft).

68 Toch moet ten aanzien van gedrukte geschriften worden opgemerkt dat de rechter verspreiding daarvan *niet* kan verbieden, en zeker niet de verspreiding van toekomstige geschriften. Art. 18 van de Grondwet verbiedt immers iedere voorafgaande maatregel ten aanzien van de pers (in de zin die hierboven aan dat woord is gegeven: nr. 56 e.v.). Dat verbod richt zich ook tot de burgerlijke rechter, al is niet iedereen het daarmee eens.⁶⁰

Wèl kan de verwijdering worden bevolen van publiekelijk uitgehangen affiches e.d., *zeker* in overheidslokalen.

69 Een eis tot stopzetting van racistisch gedrag zal wellicht maar efficiënt zijn, zo snel kan worden opgetreden; m.a.w. in *kort geding*. Nu bepaalt art. 584 Ger. W.: 'De Voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg doet, in gevallen die hij spoedeisend acht, bij voorraad uitspraak...' en in art. 1039 wordt er nog eens op gewezen dat zijn beschikkingen 'geen nadeel toebrengen aan de zaak zelf'. Neemt men dat letterlijk op, dan valt hier niet veel te rapen.

Maar de rechtspraak gaat een steeds ruimere richting uit: *feitelijkheden* (voies de fait) en krenkingen van niet ernstig betwistbare rechten worden wel degelijk beoordeeld en gebods- of verbodsmaatregelen uitgevaardigd, wanneer via de gewone procedure niet snel genoeg kan worden opgetreden. In Nederland is het kort geding het middel bij uitstek geworden om aan rassendiscriminatie of ander racistisch handelen een einde te maken (maar de wetgeving is er wat ruimer, o.m. omdat ze publikatieverbod toelaat). Mij is maar één poging bekend, nl. toen VOCOM de B.R.T. dagvaardde om een voorgenomen uitzending van het Vlaams Blok te verbieden. Afgezien van bewijsmoeilijkheden die zich zouden hebben voorgedaan (men legde een onvolledige transcriptie van de tekst voor 'waarvan de oorsprong duister blijft', aldus de President) – sneuvelde de eis op defecte rechtspersoonlijkheid van de eisende vereniging!⁶¹ Zo werd een interessant proefproces in de kiem

59. Corr. Dendermonde, 21 oktober 1986, De Verz., 1986, nr. 40, p. 19, hervormd door Gent, 10^e kamer, 3 november 1988 (niet gepubliceerd).

60. Zie BREWAEYS, o.c.; VOORHOOF en BAERT, 'Verbod tot het verspreiden van een boek', R.W., 1983-84, 1994. Het daar geannoteerde vonnis van de President van de Rechtbank Antwerpen had een dergelijk verbod uitgevaardigd; nog wel op eenzijdig verzoek.

61. President Rechtbank van Eerste Aanleg Brussel, 16 maart 1984, niet gepubliceerd.

gesmoord en bleef o.m. de vraag onbeantwoord of verbod van een tv-uitzending binnen het bestek van de Belgische grondwet mogelijk is. Ofschoon het *niet* om een persaangelegenheid gaat, blijft immers de vraag of ook voor andere meningsuitingen iedere preventieve maatregel verboden is. Het Hof van Cassatie schijnt dat niet te vinden⁶², maar die visie wordt betwist.⁶³

70 Administratieve rechtshandelingen kunnen soms voor de gewone rechter, soms voor een administratief rechtscollege betwist worden.

Te denken valt aan toekenning van subsidies aan een organisatie die onder art. 3 zou vallen, of aan een vergunning voor een openlijk racistische manifestatie enz.

Ook in dergelijke gevallen kan soms in kort geding worden gegaan – maar veel hangt af van de casusgegevens.

De Raad van State zelf stelt sinds jaren minder strenge eisen inzake ‘persoonlijk’ belang, dan de gewone rechtbanken. Verenigingen die niet aan de vereisten van art. 5 voldoen, zullen zich soms toch voor de administratieve rechter kunnen voorstellen.

71 Wie wil procederen moet een persoonlijk *belang* te verdedigen hebben. Op deze ontvankelijkheidsvereiste maakt de onderhavige wet uitzondering t.a.v. bepaalde rechtspersonen. (zie nrs. 50 e.v.) Het is een misvatting te denken, dat die bijzondere bevoegdheid alleen voor de strafrechtbank zou gelden. Ook voor burgerlijke en administratieve gerechten zullen de bedoelde organisaties kunnen optreden, en daar algemenere vorderingen stellen dan aan particulieren zou zijn toegestaan. Immers, wanneer het niet (uitsluitend) gaat om *individuele* discriminatie behoeven zij geen toestemming van het slachtoffer. Aldus zullen zij tegen een horeca-exploitant kunnen optreden wegens weigering van toegang aan vreemdelingen, ongeacht of de slachtoffers daarmee instemmen of zelfs maar bekend zijn. Zij zullen verbods- en bevelschriften kunnen vorderen, publikatie van het vonnis, geldelijke vergoeding enz. alsof zij de collectieve slachtoffers vertegenwoordigen. Ook de administratieve eisen en vordering tot ontbinding, besproken in nr. 49, lijken tot hun bevoegdheid te behoren, in zoverre zij uitsluitend op de overtreding van de racisme-wet is gesteund.

Wel moet de rechter er over waken dat zij geen eigenlijke of oneigenlijke straffen vorderen, en niet buiten hun statuten treden.

62. Cass. 9 december 1981, J.T., 1983, 133 over beeldbuisreclame.

63. Zie o.m. BREWAEYS, o.c.